

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Psychopathologie en systemisch werken – Een paar apart of een apart paar?

Psychopathologie en systemisch werken – Een paar apart of een apart paar?

Studiedag Interactie-Academie

[Antwerpen, 12 december 2013]

Paul Castelijns & Sabine Alblas

We kennen het allemaal, er is niet aan te ontkomen: de complexiteit van werken vanuit een systemisch denkkader en geconfronteerd worden met een psychiatrisch denkkader. Waar de systemisch geschoolde hulpverlener probeert oog te hebben voor de problemen tussen mensen en de invloed van context op ervaringen, gedrag en emoties, wordt hij in samenwerking met andere disciplines continu uitgedaagd om in termen van psychopathologie te kijken naar mensen en menselijke moeilijkheden.

De Interactie-Academie in Antwerpen organiseerde een studiedag over dit onderwerp. Systemisch geschoolde hulpverleners waren de sprekers van die dag. De verschillen in achtergrond, werkcontext en lezingen maakten duidelijk dat het onderwerp vele gezichten heeft. De actualiteit hiervan was terug te zien in de grote opkomst: vele hulpverleners uit België en Nederland (respectievelijk 60% en 40%) vonden een dag reflecteren blijkbaar waardevol. Wij waren vooral nieuwsgierig. Hoe gaan de sprekers zich 'uit' deze moeilijkheid praten? Wordt het een dag vol verheven gepraat of krijgen we echt iets te horen waarmee we verder kunnen? En is psychopathologie nou onzin, zinvol, goed of fout? Ergens daar tussenin? En wat is psychopathologie *an sich* nu precies? Prangende vragen waar menig hulpverlener mee loopt.

We kunnen in ieder geval zeggen dat bovenstaande vragen op deze dag niet beantwoord zijn, maar dat we toch niet van een kale reis zijn teruggekeerd.

In het statige pand aan de Van Schoonbekestraat werd de opening van de dag verzorgd door Ellen Reijmers, hoofdopleider van de

Academie. Zij schetste in vogelvlucht de ontwikkeling van het psychopathologisch denken (een ontwikkeling die nauw samenhangt met de ontwikkeling van de verschillende versies van de DSM) door de jaren heen. Vervolgens concludeerde ze dat er verschillende verklaringen mogelijk zijn voor deze ontwikkeling, waarbij er meer en meer diagnostische categorieën zijn ontstaan en het denken in termen van psychopathologie sterk is toegenomen. Hoewel het zoeken naar verklaringen voor deze ontwikkeling interessant is, kunnen wij, volgens Reijmers, in ieder geval niet de realiteit omzeilen dat psychopathologie bestaat. Ze doelt hiermee op het gegeven dat psychopathologie een diep verankerd fenomeen is, dat leeft in de maatschappij en binnen de hulpverlening. Na deze opening waaierden de bezoekers uit over verschillende zalen, waar parallel diverse workshops werden gegeven.

Zo was een van de sprekers Thomas Fondelli, klinisch psycholoog die doceert op het onderwerp 'sociale representaties omtrent autisme'. Hij besprak de voorlopige resultaten van zijn onderzoek en vertelde over de weerstand die mensen met de diagnose autisme kunnen hebben om de diagnosestelling te delen met hun omgeving. De opvattingen over autisme blijken, bijvoorbeeld onder jongeren, behoorlijk divers te zijn. Een autist wordt door hen als een gewoon mens gezien, maar toch ook weer als echt anders of bijzonder. Mensen met autisme zijn ergens wel op de hoogte van deze sociale representaties. Ze ervaren het openbaren van hun diagnose als het nemen van een risico, omdat ze zich daarmee in een incongruent veld van betekenissen begeven. Daarnaast gaf Fondelli aan dat het voor mensen die gediagnosticeerd zijn met autisme een voordeel kan zijn om de diagnose te delen (sociale erkenning, afstemmingsmogelijkheden die toenemen, zich begrepen voelen), maar dat er ook een nadeel aan kleefte: 'Het gaat dan al snel over wat ik

Psychopathologie en systemisch werken – Een paar apart of een apart paar?

heb en niet over wie ik ben.' Hieruit vloeit voort dat het ook interessant is om niet louter te spreken over autisme, maar juist met mensen in gesprek te gaan over wat deze diagnose met hun wereld doet.

Birgit Bongaerts, klinisch psycholoog in een residentieel psychiatrisch centrum, sprak over partners en psychopathologie. Geholpen door haar systemische waakhond (wie wil zo'n huisdier nu niet?), besteedde zij aandacht aan het relationeel welbevinden van cliënten en hun partners. Hoe worden zij geraakt en wat voor invloed kunnen stoornissen hebben op de partnerrelatie? Bongaerts besprak dat partners op vaak zeer verschillende manieren geraakt zijn. Ze kiest er soms voor om met paren te praten over de stoornis als een derde partij in de relatie. Wat doet 'het' met jullie leven? Het inbrengen van deze 'derde' kan er toe bijdragen dat er meer reflectieruimte ontstaat over de geraaktheden binnen de relatie en kan daarmee erg van waarde zijn. Het boekje *Black dog – Leven met een depressie* (Johnstone, 2011) kan een inspiratiebron zijn voor hulpverleners die te maken krijgen met dergelijke casuïstiek en geïnteresseerd zijn in deze methodische ingang.

Tijdens de interactieve workshop van Lieve Cottyn, klinisch psycholoog verbonden aan de Interactie-Academie, werden we uitgedaagd om te oefenen met de negatieve spiraal waarin we met PAS (parental alienation syndrome) terecht kunnen komen. Hierbij werd verwezen naar de definitie van Gardner (1987): 'een kind verwerpt zonder reden een ouder door indoctrinatie van de andere ouder'. Welke invloed hebben wij als hulpverleners op deze ouderverstoting? Zijn we ons daarvan bewust? Hoe zorgen we er voor dat we het niet overnemen van ouders en kinderen? Hoe belangrijk is het in deze situaties om de context toe te voegen? Door het stellen van deze vragen gebeurde er iets in de zaal; er ontstond beroering en discussie. Er werden casussen voorgelegd en er werd om advies gevraagd. Een peni-

bel onderwerp, waar blijkbaar veel professionals mee te maken krijgen en een mening over hebben. We verlieten na anderhalf uur in ieder geval voldaan de ruimte, ons bewust van en waakzaam voor de zuigkracht en helse spiralen van ouderverstoting.

Tomas Van Reybrouck, psycholoog en ouderbegeleider verbonden aan een centrum voor ambulante geestelijke gezondheidszorg, en Sabine Vermeire, orthopedagoog verbonden aan de Interactie-Academie, namen ons mee in een inspirerend verhaal over ouders van verslaafde kinderen en de bijkomende schuldgevoelens. De huidige tendens is dat ouders vaak gezien worden als de veroorzaker van het probleem van het kind. Ouders hebben vast te veel of juist te weinig gedaan. Professionals kijken al snel naar ouders en ook ouders wijzen al snel naar zichzelf. De vraag is misschien niet of de ouder wel of niet schuldig is, maar is van meer reflecterende aard. Wanneer is het gevoel of de gedachte ontstaan dat je schuldig zou kunnen zijn? Is dat helpend? Wat heeft dit schuldgevoel voor effecten? Is dat zinvol? Middels beeldmateriaal maakten we kennis met sommige ouders en de schuldgevoelens waarmee zij te kampen krijgen. Hierin was te zien dat, met de juiste insteek van de hulpverlener, een probleemverzadigd verhaal omgebogen kan worden naar een meer constructief verhaal.

Uit deze studiedag bleek dat systeemtherapeutisch werken moeilijk is in een wereld waar psychopathologie zo alom vertegenwoordigd is. Psychopathologie kan een verlamdend effect hebben op gediagnosticeerde mensen en hulpverleners. De sprekers zaten echter niet bij de pakken neer en leken zichzelf, vanuit een positief pragmatisme, de simpele vraag te stellen 'En hoe nu verder?'

Wij vroegen ons af of mensen in het werkveld het gevoel hebben dat ze zich een dergelijke open benadering van het onderwerp psychopathologie kunnen permitteren. In

Psychopathologie en systemisch werken – Een paar apart of een apart paar?

die zin was het ook prettig geweest als we meer verhalen hadden gehoord over hoe het werkveld zelf van invloed is op de relatie tussen psychopathologie en systeemtherapie.

Daarnaast gebruikten de sprekers soms woorden als 'psychopathologie', 'diagnose' en 'classificatie', waarbij niet werd toegelicht wat deze woorden voor de spreker betekenden. Hierdoor hadden deze termen vaak een bepaald 'black box'-karakter, wat enigszins verwarrend was.

Over de gehele dag viel ons op dat er erg veel zorg en aandacht was voor de relatie van de mens, cliënt of patiënt, met psychopathologie, maar de relatie die wij als hulpverlener met psychopathologie hebben, werd nauwelijks expliciet besproken. Dat was een verrassing voor ons, en daardoor kregen we op veel van onze aanvangsvragen geen direct antwoord. Vrijwel geruisloos be kroop ons echter de volgende boodschap: 'Hulpverlener, blijf niet te lang stilstaan bij het nadenken over uw relatie met psychopathologie en uw relatie met de cliënt, maar kijk over de horizon. Kijk vooral naar de manier waarop de cliënt buiten de gesprekskamer rommelt met diagnoses, worstelt met identiteitskwes ties en

zoekt naar perspectief biedende ideeën.'

Hoe dan ook, de dag heeft ons geïnspireerd zonder ons ongerust te maken. Hoe het precies kwam weten we niet, maar we gingen vrolijk naar huis. Misschien wel omdat het schuurvlak tussen systeemtherapie en psychopathologie die dag niet zo beknellend had aangevoeld. Of omdat we graag naar Antwerpen komen. Soms kun je nu eenmaal niet ergens precies de vinger op leggen.

Paul Castelijns is kinder- en jeugdpsycholoog en systeemtherapeut, werkzaam bij Lucertis Kinder- en Jeugdpsychiatrie.
E-mail: paulcastelijns@gmail.com.

Sabine Alblas is orthopedagoog en sociaal-pedagogisch hulpverlener, werkzaam bij TriviumLindenhof, Jeugd & Opvoedhulp.
E-mail: sabine.alblas@gmail.com.

Literatuur

Gardner, R. A. (1987). *The parental alienation syndrome and the differentiation between false and genuine child sex abuse*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics.

Johnstone, M. (2011). *Black dog – Leven met een depressie*. Leuven: Acco.

Waarom werkt wat werkt in nieuwe methodiek rond vechtscheidingen

Studiemiddag Wetenschapsadviescommissie van de NVRG

[Amsterdam, 13 februari 2014]

Saskia Everts

Regelmatig organiseert de Wetenschapsadviescommissie (WAC) van de NVRG over onderzoek naar systemische behandelingen. Als men onderzoek ziet als een nauwgezette, goed door dachte en zo objectief mogelijke manier van uitzoeken of wat je doet zinvol is, dan is onderzoek natuurlijk belangrijk en eigenlijk heel boeiend. Het is jammer dat het er in de praktijk

van het systeemtherapeutisch werk weinig van komt. De prioriteit ligt vaak bij de dagelijkse behandelpraktijk en onderzoek wordt gezien als iets ingewikkelds voor wetenschappers. Toch werd deze studiedag over onderzoek naar de methode 'Kinderen uit de knel' goed bezocht. Met vijftig deelnemers was het gereserveerde zaaltje propvol en er moesten zelfs mensen geweigerd worden. Het was duidelijk dat veel deelnemers vooral waren afgekomen op de behandelmethodiek en minder op de vraag: hoe kan je onderzoek doen naar een dergelijke behandeling? Daardoor kon een wat grotere groep NVRG-ers wel weer eens meedenken over de onderzoekskant van ons vak. Met enig soepel manoeuvreren lukte het referent en